

¹⁴ U Huserlovoj fenomenološkoj školi pojma opažaja igra važnu ulogu. Ali on je mišljen u protivstavu s dotadašnjim istraživanjem pre "evidencije" (uporediti: *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie*, I., 1913, paragrafi 1, 18, 67 i dr.).

¹⁵ S. E. Panofsky, *Idea*, Berlin 1960², 25 ff.

¹⁶ De pictura praestantissima et nunquam satis laudata erte libri tres, Basel 1540, npr. delovi 23 ff, 52 ff.

¹⁷ *Philosophische Tegebücher*, zusammengestellt von G. Zambrano, Hamburg 1958, 83 ff.

¹⁸ Po razgovorima portugalskog slikara Francisa de Hollanda, objavljenim 1538 (u: *Michelangelo, Briefe, Gedichte, Gespräche*, Frankfurt 1957, 180; uporediti takođe o sporu između slikarstva i poezije, 190 f. »Postojo običaj da se u delu slika nešto, što se u svetu nikada ne vidi, i ta umetnička sloboda ima skroz razumnu i dobru osnovu. Postoje, dodeuze, pojedini koji ovo ne uvidaju i koji tvrde da je liričar Horacije na sledеćim stihovima uputio oštре zamerke slikarima:

pictoribus atque poetis

quidlibet aenandi semper fuit aequa potestas;

scimus et hanc veniam petimusque damusque vicissim.

Ali ovi stihovi se nikako ne drže kao napad protiv slikara. Mnogo više ih Horacije pohvaljuje i sokoli kad kaže da pesnik i slikar imaju moć da se usude, citiraju: »da se usude na ono što im se svida. Ova sloboda vidjenja i ova moć im je odvuk u posedu.«

¹⁹ Videti o ovome: E. panofsky, The Neoplatonic Movement and Michelangelo, u: *Studies in Iconology* (1939), N. Y. 1967, bes. 178 ff.

²⁰ Michelangelo, pomenuto delo, 169. str.

²¹ Od prirode nam je utisnuto da se rado okupiramo upoznavanjem s pravom istinom svih stvari. Ali naša glupa čud ne može da dođe do savršenstva svih umetnosti, istine i mudrosti. Ipak, mi nismo isključeni od svih mudrosti. Želimo li da naš um kroz učenje izoštimo i u tome se vežbamo, možemo ispravnim putem tražiti konačnu istinu, možemo da postignemo da naučimo, saznamo i ovome dobro. Mi znamo da ste vi ponекu umetnost iskusili i objavili vašu istinu koja nam dobro dolazi. Otuda je pravedno da to čovek ništa ne propusti i u dogledno vreme nešto nauči. Ovo me je pokrenulo da nešto napišem, šta mladima neće izgledati nepoželjno. Jer je najplimentičniji smisao čoveka lice.«

»Tada je dobar slikar u sebi savršenstvo i ukoliko bi bilo moguće da je ovčen živ, on bi pisao iz unutrašnjosti platonovske ideje, izlivaо bi novo, stalno kroz delo.« (A Dürerova pismena ostavština, izdao E. Heidricha, Berlin 1910, 305 f. tekst nastao od 1512. godine).

²² Gadamer se zalaže u raspravi s ovde zastupanom tezom estetskog iskustva za ispravno shvaćenje "opažajnosti" kao osoben karakter svake istini otkrivajuće umetnosti (Anschauung und Anschaulichkeit, u: *Neue Hefte für Philosophie*, 18, 1980). Pri tome ima u vidu Huserlov projekt "pune datost" kao ispunjene intencije fenomenološkog stvarnog sadržaja. Tek sad može biti razlikovana puna datost "stvari same" od neznatnijih stupnjeva izvorne opažajnosti, kad može šta – sadržaj da se odredi

tako da je u celosti u ispunjenoj intenciji. Šta to treba da bude u umetnosti prispevajućeg STA ka opažaju dogodenog, još uvek je problem. Kako će kasnije biti ocrtno, delo bivaju lišena jednom zauvek određljivog objektivnog sadržaja, koji se nezavisno od estetskog iskustva da isključiti na bilo koji način. Izlaz bi se, usled prevećne neodređenosti, smeо zabraniti, ako bi se u umetnosti očekivala neka neupalna istina nezavisno od konkretnicije.

²³ Staat X.

²⁴ Ästhetik (WW X, 13 f).

²⁵ Uostalom, još je Ed. Hanslick u svom pokušaju da estetiku osloboди opterećenja predstavljanja osećanja i mimentičkog odnosa spolja, morao da se vrati kategoriji opažaja. »Zvučna pokretna forma– kako je Hanslick označio muzički lepo, traži jedan, po vizuelnoj paradigmi naknadno izgrađen put promišljenja: "čistog opažanja." (Vom Musikalisch-Schönen, Leipzig 1874, 94 ff, 105)

²⁶ Nepotrebno je stalno pozivljivanje na marksističku analizu fetišizacije robe, kojoj kod Benjamina drži ravnotežu mitski protivpojam "aura". Aura, kao izvorna upotreba vrednosne jednoga kroz razmetljivost nenivelisanog "sveta i sada", ne odnosi se prvenstveno na umetničku delu. Na njima želi Benjamin da demonstrira samu jedan gubitak autentičnosti, uposte, diktiran ophodenjem masovne kulture s istorijom i prirodom. (Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit; bojje: Absatz III u: Illuminationen, Frankfurt 1961)

²⁷ Uporediti moje starije Istraživanje: Ueber die einige Bedingungen gegenwärtiger Ästhetik (Neue Hefte für Philosophie 5, 1973. Suprotnu poziciju zastupa A. Danto, estetska reakcija je potpuno zavrsna od realne definicije objekta kao umetničkog dela (Ästhetische Reaktionen und Kunstwerke, Neue Hafte für Philosophie 18, 1980).

²⁸ hrđatsvrlj, oz hrdqlrz. yrs,nith 1957. 202

BUBNER, Rüdiger, prof. dr phil., rođen 1941. u Lidenšajdu. Studije filozofije i klasične filozofije u Tbingenu, Beču, Hajdelbergu i Oksfordu; promocija i habilitacija 1972. u Hajdelbergu, zatim profesor filozofije u Frankfurtu na Majni 1973, a od 1979. u Tbingenu.

Najvažniji radovi: *Teorija i praksa – poshegelovska apstrakcija*, Frankfurt 1971; *Dialektika i nauka*, Frankfurt 1976; *Hegel i Gete*, Hajdelberg 1978; *Ka suštini dijalektike*, Stuttgart 1980; — Izdavač: *Jezik i analiza. Tekstovi o engleskoj filozofiji sadašnjice*, Göttingen 1968; *Hermeneutika i dijalektika*. Svečani spis posvećen H. — G. Gadameru (zaјedno s K. Cramer i R. Wiel). 2 toma, Tbingen 1978; G. V. F. Hegel. *Predavanja o estetici*, 3 dela, Stuttgart 1971; *Istorija filozofije u tekstu i prijazu*, 8 T., Stuttgart 1980. Članici i rasprave o pitanjima estetike, Istraživanju Hegel i o klasičnoj nemackoj filozofiji.

ništa nisam uložio

ranko risojević

PRIJATELJI U SAMOĆI

Samo gledam knjige
u ovoj sumračnoj sobi.
Svetlo pada na pod,
dva pauka protrčaše
slijedeći mrave i uholaze.
Na drugom zidu police,
zlačana slova na platnu –
prijatelji u samoći.

Ne dižem ruku, ne pokrećem
noge, ne zovem upomoć,
samo očima prelazim duž polica,
znajući svako mjesto,
svaki mig čudesnih zvijeri
što iz svojih kaveza keže
zube prema mome vratu –
prijatelji u samoći.

Odrekao sam se muzike,
sunčeva svjetla, mirisa cvijeća,
šumskog ozona, vučjeg urlika,
azurnog neba i mora u podne,
tišine nad grđobnicama Perasta –
nijemo zurim u vitrine,
ni poziva ni odziva
prijatelja u samoći.

SPI, ZVIJERI MOJA

Šta opažaš u smradu,
iza svog ramena,
na bilo koju stranu,
u dnu kratera,
u tvom sjećanju –
napeta životinja smedih očiju,
spava li, mrtva li je?

Tren jedan razdere se veo,
pomjeri se zid,
ukoni vještački dim i magla
s njenog kaveza, s njenih čeljusti –
poslednja kap nečije krvi,
još se ljeska na bradi
nepokretne zvijeri.

Očekivao si nastavak večeri,
mirnu noć, opušteno tijelo
u kome se smiruju trzaji
razorenog svijeta –
zalet samo za koračanje,
bez kratera, bez očiju
koje uspavane ipak gledaju.

Šta opažaš u njihovoj mrklini?
Potonuće brodica uz obalu,
napuštena, rasušena, crna –
njoj dva-tri odjeka,
i arija pijanog veslača:
Spi zvijeri moja!

NIŠTA NISAM ULOŽIO

Hrabrosti nisam imao –
voz je izlazio iz tunela,
približavala se stanica,
smrdio sumpoř,
poluotvorena vrata usrkivala su
vazduh slobodnog svijeta –
ništa nisam uložio.

Kraj mene stajali su
žavalji džeparoši i sjenke,
samo da sam pružio ruku,
dohvatio im njeda i džepove,
letio bih preko brda,
mjesecar u podne –
ništa nisam uložio.

Za istim stolom s vladarima,
pripaljujući im cigaretu,
zagrcnuv se likerom,
presjekao sam riječ napola,
dio progušao, ostalo zaboravio –
ništa nisam uložio.

Bruj neba bolno me dira,
reže mi čelo, o! zavodi me
van granica sna, u izbu
gdje sve je hromo,
naduto i nijemo, sve sigurno –
ništa nisam uložio.

NA CESTITI RAZAPET

Opruži se na cesti,
lopatice nasloni na asfalt!
Lete čavke, odlijeću vrane,
u krošnjama uznenimireni čvorci.
Šta slijedić u umorne oči
dira dno, kida temelj,
ruj vulkanski pokreće
do štucanja?

Lijevom rukom prigrli drvo,
jagodicama dotiči mjesto
mokro od mokraće i suza,
noktima struži, prodiri,
do goda gdje bijesne utroba
tvoje mirne majke.

Ne puštaj, ne ostavljam,
više niko ništa ne zbori.

Desnom rukom drži rešetku,
cijedi se kišnica,
otice gnoj, govna, pseća sperma,
provlači ti se kroz prste, grgolji
tužbalicu veselih voda –
u njima se još ljeska lice
mirnih, upalih očiju.

Petama pritisni glib,
raspao se asfalt, pukla kora
zemlje nagnute nad jarak;
zagrijene utrobe mačke i psa
cvjetaju kao karfiol ljeti –
raspeti, sapeti, sveti.

